

RĂZBOIUL RUSO-OTOMAN (1710-1711). CAMPANIA DE LA PRUT

BOGDAN MIHAIL

Acțiunea militară a țarului Petru I din anul 1711 a constituit obiectul multor lucrări, aparținând atât autorilor contemporani cu evenimentele relatate, cât și istoricilor din secolele următoare.

Cronicile muntene și moldovene descriu campania de la Prut într-un mod contradictoriu, în funcție de optica fiecărui autor. Astfel, cronicarii moldoveni prezintă, în general, într-o manieră favorabilă acțiunea țarului, cu excepția lui Nicolae Costin, care manifestă mai multă moderație. Cronicile muntene însă, prezintă anumite rezerve cu privire la modul în care a fost organizată acțiunea, scoțând în evidență carențele acesteia și motivele eșecului țarului Petru¹.

Principalul izvor al campaniei țarului Petru din Moldova îl constituie „*Letopisețul*” lui Ion Neculce. Acesta pune eșecul militar al rușilor pe seama atitudinii rezervate a domnitorului Constantin Brâncoveanu². Pe de altă parte, cronicarul Radu Greceanu, susținător al domnitorului muntean, scoate în evidență greșelile de ordin tactic și strategic ale lui Petru și ale generalilor săi³.

Însă, atât cronicile muntene (Anonimul brâncovenesc), cât și cele moldovene (Ion Neculce și Dimitrie Cantemir), scot în evidență, într-un mod pozitiv, inițiativa țarului de a lupta împotriva Imperiului otoman și personalitatea puternică a țarului Petru cel Mare⁴.

Este neîndoielnic faptul că promisiunea lansată de țar, privind eliberarea Moldovei de sub dominația otomană, a generat entuziasm în rândul boierimii moldovene. Trebuie precizat că, la acea vreme, nu existau motive care să pună sub semnul întrebării sinceritatea promisiunii făcute de Petru⁵. Există însă și o grupare boierească din Moldova, aceea condusă de vornicul Iordache Ruset, care manifesta mai multă prudență. Această grupare ar fi preferat să aștepte, pentru a vedea de partea cui va fi victoria⁶.

Situația politico-militară din anul 1710 era defavorabilă Rusiei din mai multe motive. În primul rând, puterile apusene nu priveau cu ochi buni expansiunea Rusiei către vest. În al doilea rând, aliații rușilor, saxonii și polonezii lui August II, nu erau direct interesați de un război cu Poarta. Pe de altă parte, armatele rusești erau reținute în diferite regiuni: în Finlanda, pe țărmurile Mării Baltice, în Polonia, Ucraina și la

¹ Paul Cernovodeanu, *Figura lui Petru cel Mare în istoriografia românească a secolului al XVIII-lea*, în

“Contribuții de istorie românească și universală”, Aalborg, Editura Dorul, 2002, p. 253-255.

² *Ibidem*, p. 253.

³ *Ibidem*, p. 255.

⁴ *Ibidem*, p. 254-255.

⁵ Leonid Boicu, *Momentul 1711 în raporturile politice ale Principatelor Române*, în “Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol – Iași”, XXII, 1985, p. 282.

⁶ A.D. Xenopol, *Resboaiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țerilor Române*, Iași, Tipografia H. Goldner, 1880, p.31.

Marea Azov⁷. În altă ordine de idei, otomanii beneficiau de neutralitatea Curții de la Viena, angajată, la acea vreme, în războiul de succesiune la tronul Spaniei⁸.

Conform unui izvor narativ otoman (este vorba despre “*Amintirile*” lui Hassan Kürdî), declanșarea conflictului ruso-otoman a fost generată, într-o bună măsură, de legăturile țarului cu popoarele creștine din Balcani. Astfel, Petru cel Mare “*a făcut înțelegere cu toți ghiaurii greci din Moldova și Țara Românească și de pe malurile Dunării și de la Belgrad și din Bosnia și de pe țărmurile Mării Negre și ale Mării Mediterane și din toate insulele acesteia și din toată Rumelia și Anatolia*”⁹. În același timp, Petru “*s-a înțeles cu venețienii*” pentru ca aceștia din urmă să-i atace pe otomani în Mediterana¹⁰.

În aceste condiții, otomanii au declanșat un război preventiv, deoarece, conform aceluiași izvor narativ, țarul “*în anul următor era neclintit și ferm hotărât să atace pe neașteptate*”¹¹. La 20 noiembrie 1710, Imperiul otoman a declarat război Rusiei, ambasadorul țarului, P.A. Tolstoi, și întreg personalul ambasadei ruse de la Constantinopol (aproximativ 70 de persoane) fiind înțemnițat în închisoarea Edicule¹².

În același timp, otomanii l-au numit, ca domn al Moldovei, pe Dimitrie Cantemir, acesta având ca sarcină prinderea lui Constantin Brâncoveanu, suspectat de legături cu rușii. Ceremonia de investire ca domn a lui Cantemir a avut loc în prezența sultanului, onoare deosebită, deoarece, de obicei, marele vizir era cel care înmâna însemnele domniei¹³.

Prima acțiune militară a avut loc în februarie 1711, atunci când tătarii din Bugeac și Crimeea au lansat atacuri asupra Ucrainei, iar armata de la Bender, comandată de regele suedez Carol XII, s-a unit cu detașamentele conduse de Stanislaw Lesczynski¹⁴.

Țarul a încercat, inițial, să rezolve conflictul pe cale pașnică. El i-a trimis o scrisoare sultanului Ahmed III, în ianuarie 1711, scrisoare la care sultanul nu a dat niciun răspuns¹⁵.

La 23 februarie 1711, Rusia a declarat, la rândul ei, război Porții, țarul lansând și o proclamație, redactată în limba latină, către țările europene, în care preciza scopurile războiului dus împotriva otomanilor. Obiectivele declarate ale Rusiei în acest război erau, pe de o parte, obținerea unei poziții avantajoase pe țărmul Mării Negre, iar pe de altă parte, eliberarea popoarelor creștine din Balcani, aflate sub dominația Porții¹⁶.

⁷ Ion Focșeneanu, *Tratatul de la Lușk și campania țarului Petru I în Moldova (1711)*, în “Studii privind relațiile româno-ruse”, București, Academia Republicii Populare Române. Institutul de studii româno-sovietic, 1963, p. 34.

⁸ Adrian Tertecel, *Activitatea țarului Petru cel Mare în primele luni ale războiului ruso-otoman din 1710-1711. Trei documente rusești*, în vol. *Istorie și diplomație în relațiile internaționale. Omagiu istoricului Tahsin Gemil*, Constanța, Editura Ovidius University Press, 2003, p. 333.

⁹ Idem, *Izbucnirea războiului ruso-otoman din 170-1711 pentru stăpânirea bazinului Mării Negre (un izvor narativ otoman)*, în “Revista Istorică”, V, nr. 11-12, 1994, p. 1208.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 1209.

¹² Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 34.

¹³ Scarlat Callimachi, *Démètre Cantémir*, București, Editura Meridiane, 1996, p. 16.

¹⁴ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 34.

¹⁵ Adrian Tertecel, *Activitatea țarului Petru cel Mare în primele luni ale războiului ruso-otoman din 1710-1711. Trei documente rusești*, p. 334.

¹⁶ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 34.

Planul de luptă al rușilor prevedea acțiuni ofensive în Moldova, iar între râul Bug și Marea Caspică trebuiau ocupate poziții defensive. Acest front secundar, dintre Bug și Caspica, era apărat de guvernatorul Kievului D.M. Golițan (care supraveghea regiunea dintre Bug și Nipru), de generalul N.I. Buturlin (ce trebuia să apere cetățile Kamenka, și Samara din zona pragurilor Niprului), de amiralul F.M. Apraxin (care avea în grijă gubernia Azov, inclusiv cetățile Azov și Taganrog) și de guvernatorul guberniei Kazan-Astrahan P.M. Apraxin (ce apăra teritoriul dintre Donul inferior, Marea Caspică și Volga)¹⁷.

În lunile ianuarie-martie ale anului 1711, au fost emise, de către cancelaria țarului, trei documente privind zona cuprinsă între Bug și Marea Caspică. Primul act, emis la 20 ianuarie 1711, reprezintă o diplomă adresată cazacilor de pe Don, prin care țarul îi anunța despre declanșarea războiului cu Poarta. Totodată, cazacii erau înștiințați că trebuie să fie bine pregătiți de război și să se supună ordinelor primite de la amiralul F.M. Apraxin¹⁸.

Al doilea document, din 11 februarie 1711, conține șapte întrebări adresate țarului de către amiralul F.M. Apraxin, precum și răspunsurile oferite de Petru. Întrebările se referă la problemele zonei aflate în responsabilitatea amiralului Apraxin¹⁹.

Ultimul document, expediat la 15 martie 1711, este o diplomă adresată tătarilor din Cuban și tătarilor nogai, prin care țarul le cerea să treacă de partea Rusiei. În caz contrar, represaliile urmau să fie cumplite. Alte două diplome, asemănătoare cu aceasta, au fost trimise tătarilor din Crimeea și celor din Bugeac și Yedisian²⁰.

“Jurnalul” realizat de secretarul vistieriei otomane, Ahmed bin Mahmud, participant la campania din anul 1711, ne oferă informații despre tactica de luptă a otomanilor din acea perioadă. Astfel, marele vizir Baltaci Mehmed pașa le explica, în câteva cuvinte, generalilor săi că, atunci când unul din statele creștine atacă Imperiul otoman, trebuie adunate cât mai multe trupe, iar inamicul trebuie atacat repede și cu hotărâre²¹.

Același izvor ne indică rolul deosebit de important jucat de cavaleria tătară. Tătarii slăbeau capacitatea de luptă a adversarilor Porții prin acțiuni rapide, realizate în interiorul teritoriului inamic²².

Armata pregătită de otomani împotriva țarului Petru era echipată cu foarte multe tunuri (aproximativ 400), la sugestia suedezilor, care cunoșteau foarte bine felul de a lupta al armatei ruse²³. Feldmareșalul rus B.P. Șeremetev avea informații potrivit cărora forțele otomane se ridicau la aproximativ 120.000 de oameni. De asemenea, Nicolae Kostianul, negustor venit de la Istanbul, le-a oferit rușilor informații despre

¹⁷ Adrian Tertecel, *op. cit.*, p. 336-337.

¹⁸ *Ibidem*, p. 338.

¹⁹ *Ibidem*, p. 338-339.

²⁰ *Ibidem*, p. 339.

²¹ Adrian Tertecel, *Informații noi privind campania militară otomană din 1711 în Moldova (“Jurnalul” lui Ahmed bin Mahmud)*, în “Revista Istorică”, III, nr. 7-8, 1992, p. 799.

²² *Ibidem*.

²³ Felix Aderca, *Petru cel Mare. Întâiul revoluționar. Constructorul Rusiei*, București, Editura Hasefer, 2001, p. 165.

echiparea, de către otomani, a 120 de corăbii de luptă “și alte vase maritime mici în Marea Neagră”²⁴.

Itinerariul armatei otomane, precum și un plan al bătăliei de la Stănilești, le găsim în anexele “Jurnalului” realizat de Ahmed bin Mahmud²⁵. Astfel, armata otomană a plecat din Constantinopol la 9 aprilie 1711, urmând ca, după o lună, să se realizeze joncțiunea cu trupele aflate la Bender sub comanda lui Carol XII²⁶. Principalul corp de armată otoman, plecat din Constantinopol, a parcurs traseul Edirne – Karnobat – Aitos – Provadia – Medgidia – Babadag – Isaccea – Kartal – Kahul – Stănilești²⁷.

Numărul mare al soldaților din armata otomană a generat numeroase probleme. Astfel, “pentru comandanți a devenit foarte greu să păstreze buna rânduială”. În același timp, “majoritatea ostașilor nu este bună de nimic și, pe deasupra, mai sărăcește și oastea”²⁸.

În același timp, comandanții otomani erau îngrijorați în ceea ce privește soarta războiului: “dacă oastea islamică nu va fi victorioasă și învingătoare, iar dușmanii vor birui, atunci va fi primejdie chiar și pentru orașul Istanbul”²⁹. Îngrijorarea era generată de teama pe care o inspira armata rusă otomanilor, după bătălia de la Poltava: “aflându-se turcii într-o mare groază și temere nu puțină, ca nu cumva să se biruiască de moscali, carii încremeniți mergea la război și cu totul deznădăjduiți de izbândă”³⁰. Armata rusă s-a pus în mișcare tot în luna aprilie a anului 1711, pe direcția Kiev – Soroca – Iași. Grosul trupelor, aflate sub comanda directă a țarului, erau precedate de un detașament de cavalerie, comandat de feldmareșalul Șeremetev, detașament alcătuit din 15.000 de oameni³¹.

Planul de acțiune al armatei ruse prevedea, inițial, două etape distincte. Într-o primă fază, armata comandată de Șeremetev trebuia să pătrundă în Moldova, să ajungă la Dunăre și să împiedice trecerea trupelor otomane peste fluviu. În cea de-a doua etapă, ofensiva trebuia continuată peste Dunăre, prin Dobrogea spre Istanbul³².

La 19 aprilie 1711, feldmareșalul Șeremetev a plecat de la conacul Mankevici, ajungând la 22 aprilie la Luțk³³. La 26 aprilie 1711, s-a semnat, la Luțk, tratatul de alianță dintre țarul Petru cel Mare și domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir. Datorită faptului că a stat la baza declanșării unei acțiuni militare comune, româno-ruse, împotriva Imperiului otoman, acest act a fost considerat, multă vreme, în istoriografia românească, drept primul tratat pe care Țările Române l-au încheiat cu statul rus.

²⁴ Constantin Șerban, *Jurnalul feldmareșalului B.P. Șeremetev despre campania de la Prut (1711)*, în “Relații româno-ruse în trecut”, București, Academia Republicii Populare Române, 1957, p. 6.

²⁵ Adrian Tertecel, *Anexele “Jurnalului” lui Ahmed bin Mahmud privind campania de la Prut (1711)*, în “Studii și materiale de istorie medie”, XII, 1994, p. 203.

²⁶ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 37.

²⁷ Adrian Tertecel, *op. cit.*, p. 202.

²⁸ Idem, *Un izvor otoman necunoscut istoriografiei noastre: “Jurnalul” (Defter) lui Ahmed bin Mahmud (secretar al vistieriei otomane) privind campania militară a Înaltei Porți din anul 1711 în Moldova*, în “Caietele laboratorului de studii otomane”, nr. 2, București, 1993, p. 72.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod (1688-1714)*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 180.

³¹ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 37.

³² *Ibidem*, p. 36-38.

³³ Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 6.

Această părere a fost argumentată și prin faptul că, deși se încheiaseră și alte alianțe anterior anului 1711, tratatul de la Luțk a fost primul care a fost aplicat³⁴.

Tratatul de la Luțk conține un preambul și 17 articole. În preambul și în articolul I, Cantemir se închină țarului, primind, în schimb, protecție din partea lui Petru, pentru el și pentru tot poporul Moldovei. Supunerea se făcea pe baza unui jurământ, care trebuia ținut secret până la intrarea oștirilor rusești pe teritoriul Moldovei³⁵.

Conform articolului II, domnul Moldovei trebuia să se alăture cu armată oastei ruse. Trupele moldovene urmau să fie întreținute pe cheltuiala vistieriei rusești³⁶.

Articolele III-V precizau faptul că, în Moldova, domnia trebuia să fie ereditară, în familia Cantemir. Domnul putea fi înlocuit numai dacă părăsea credința ortodoxă sau lupta antiotomană. În acest caz, îi urma la tron unul dintre fiii sau frații lui. Totodată, țarul anula promisiunea făcută altcuiva privind domnia Moldovei³⁷. Se pare că această promisiune fusese făcută lui Constantin Brâncoveanu. Alte surse precizează că cel cărui țarul îi promisese domnia Moldovei era Francisc II Rakoczy³⁸.

Articolele VI-X specificau faptul că toată puterea urma să fie în mâna domnitorului, iar țarul nu se putea amesteca în treburile interne ale Moldovei³⁹. Prin articolul XI se restabília integritatea teritorială a Moldovei⁴⁰.

Conform articolelor XII-XV, protecția rusă asupra Moldovei urma să fie menținută și după încheierea păcii, în sensul că Petru nu va lăsa Moldova sub dominația Porții. Dacă, totuși, va fi nevoit să facă acest lucru lui Cantemir trebuia să i se asigure găzduire în Rusia și urma să fie despăgubit pentru palatele de la Istanbul⁴¹. Articolele XVI-XVII conțin jurămintele lui Petru cel Mare și Dimitrie Cantemir⁴².

La 27 mai, feldmareșalul Șeremetev a trimis, de la Soroca, o proclamație adresată locuitorilor Moldovei, prin care le cerea să se înroleze în armata rusă, urmând să primească soldă, în funcție de grad⁴³.

Pentru refacerea armatei moldovene, Cantemir a primit, din partea țarului, 100 de pungi cu bani. Pentru a constitui o armată de 10 000 de oameni, domnitorul Moldovei a numit 17 polcovnici, plătiți cu câte 100 de ruble pe lună și 117 rotmiștri, plătiți cu câte 30 de ruble pe lună⁴⁴.

În ceea ce privește efectivele armatei ruse, Ion Neculce le estimează la 50 000 de soldați și 52 de tunuri: "*De toată oastea ca 50 000. Și ave și 52 puști*"⁴⁵. Aceasta era însă numai o parte din armata Rusiei, armată care era împărțită și lupta pe mai multe fronturi: pe țărmurile Mării Baltice, în Moldova și între Bug și Caspica. Războiul

³⁴ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 19.

³⁵ *Ibidem*, p. 13.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, p. 107.

³⁹ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 14.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 7-8.

⁴⁴ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 35.

⁴⁵ Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Dabija Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955, p. 276.

pe mai multe fronturi a fost una din cauzele înfrângerii de la Prut, deoarece “*în nădejdea voroavelor streini, a muntenilor, a leșilor, a sârbilor, a moldovenilor, au venit împăratul fără oaste, negrijit, să se bată cu veziriul*”⁴⁶.

La 30 mai, Cantemir a trimis o scrisoare prin care cerea sprijin militar rus, deoarece otomanii aflaseră că trecuse de partea țarului. În sprijinul domnului Moldovei, a fost trimis brigadierul Kropotov, cu un detașament de 3 000 de oameni, și i s-au dat lui Cantemir 10 000 de ruble⁴⁷.

La 1 iunie, detașamentul de cavalerie comandat de Kropotov, alături de polcul moldovenesc condus de Apostol Ghicheciu, a trecut Prutul, iar a doua zi a intrat în Iași⁴⁸.

Dimitrie Cantemir a lansat, la 1 iunie, o proclamație asemănătoare cu cea a lui Petru cel Mare din 23 februarie⁴⁹. Prin această proclamație, domnul Moldovei le cerea supușilor săi să se prezinte, în număr cât mai mare, la oaste până la data de 15 iunie⁵⁰. Actul începea cu amenințări la adresa celor care nu s-ar fi supus poruncilor domnitorului: “*Dacă, de acum înainte, cineva ar voi să fie de parte otomanilor, fățiș ori în taină acela va fi afurisit, blestemat, izgonit ca Iuda iar averile lui i se vor confisca și ca pedeapsă să i se taie capul*”⁵¹.

Proclamația din 1711 a fost cel dintâi act în care Dimitrie Cantemir și-a enunțat ideile privitoare la evoluția raporturilor moldo-otomane. Domnitorul și-a justificat acțiunea pe o bază istorică, prezentând actul de eliberare de sub dominația Porții ca o împotrivire la abuzurile făcute de aceasta. Dimitrie Cantemir nu a pledat ci a denunțat, în această proclamație, otomanii fiind descriși drept “*păgânul cel nevrednic și călcător de jurământ*”⁵².

Dimitrie Cantemir și-a dat seama că trupele otomane vor ajunge la Dunăre înaintea celor moldo-ruse și l-a informat cu privire la acest lucru pe feldmareșalul Șeremetev. Comandantul rus nu a luat însă măsurile necesare pentru a îndeplini porunca țarului, și anume să împiedice oștile otomane să pătrundă în Moldova⁵³.

Armata otomană a ajuns la Isaccea la 16 iunie 1711, unde a staționat 14 zile. Principalii comandanți otomani, pe lângă marele vizir Baltaci Mehmed pașa, erau: Yusuf aga, comandantul ienicerilor, care avea la dispoziție aproximativ 50 000 de oameni; vizirul Ali pașa care devenise, la începutul anului 1711, conducătorul eialetului Bosniei; Yörük Hasan pașa comandantul eialetului Urum; Sirke Osman pașa comandantul eialetului Karaman etc.⁵⁴

La 27 iunie 1711, a fost adus, în tabăra otomană de la Isaccea, Nicolae Mavrocordat pe care marele vizir “*îmbrăcându-l în caftan l-au făcut bei la Iași*”⁵⁵.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 9-12.

⁴⁸ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 37.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 35.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Andrei Pippidi, *Politică și diplomație în proclamația lui Dimitrie Cantemir din 1711*, în “*Revista de Istorie*”, V, 1973, p. 938.

⁵² *Ibidem*, p. 941.

⁵³ Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 13.

⁵⁴ Adrian Tertecel, *op. cit.*, p. 67.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 69.

În timpul șederii la Isaccea, Baltaci Mehmed pașa a aflat de la un prizonier, capturat de Mesan Hasan aga, că oștile creștine pe care trebuia să le înfrunte numărau aproape 200 000 de oameni. Cifra este, evident, mult exagerată. Marele vizir a poruncit ca “*aceste vorbe care s-au spus, să nu se răspândească*” iar “*ostașii islamici să nu prindă de veste*”⁵⁶.

Informațiile primite de la diverșii prizonieri, privind numărul soldaților ruși, au avut darul să provoace neliniștea comandanților otomani “*căci se știa care sunt faptele ghiaurului muscal și câți ghiauri i s-au supus*”⁵⁷. Este vorba aici și despre faima câștigată de armata rusă după victoria de la Poltava (1709).

Armata otomană a staționat două săptămâni la Isaccea deoarece acolo s-a realizat joncțiunea cu trupele tătare și cele suedeze, conduse de Carol XII. La 27 iunie, hanul tătarilor din Crimeea, Devlet Ghiray II (1708-1713), a sosit în tabăra otomană împreună cu armata sa⁵⁸. Marele vizir i-a trimis pe tătari, ca o avangardă, în întâmpinarea armatei ruse. Scopul era acela ca “*atacând noaptea tabăra ghiaurului cel blestemat, s-o facă una cu pământul*”⁵⁹.

În data de 24 iunie, țarul Petru a ajuns la Iași, unde s-a sfătuit cu Dimitrie Cantemir și cu marii boieri moldoveni. Insistența boierului Iordache Ruset, de a nu se instaura în Moldova o dinastie domnitoare, i-a atras acestuia surghiunul la Soroca și, mai apoi, întemnițarea la Kiev⁶⁰.

În același timp, Constantin Brâncoveanu și-a așezat tabăra la Urlați și l-a trimis pe Gheorghe Castriotul la Iași, pentru a duce tratative de pace. Între timp, la Iași, a apărut spătarul Toma Cantacuzino, care, în fața țarului, a spus că vorbește în numele întregului popor muntean care dorește să se răscole dar este oprit de “*trădătorul Brâncoveanu*”⁶¹.

Gheorghe Castriotul i-a prezentat țarului o ofertă de pace din parte turcilor, ofertă trimisă prin intermediul patriarhului Ierusalimului, Hrisant Notara. Oferta de pace trimisă de marele vizir a fost mijlocită de Brâncoveanu deoarece acesta era cunoscut ca un apropiat al rușilor: “*dat-au voe veziriul mării sale domnului să mijlocească ca un creștin către creștini, ca doar s-ar putea învoi pacea între împărății*”⁶². Brâncoveanu l-a trimis pe Gheorghe Castriotul în speranța că Țara Românească va fi ferită astfel de pericolele unui război purtat pe teritoriul ei. Astfel, solul muntean avea misiunea “*ca pre moscali să-i îmbuneze, ca adecă să nu vie cu vreo bănuială asupra țării [...] iar mai mult însă ca să împlinească porunca stăpânească*”⁶³.

Gheorghe Castriotul care “*și mai denainte era țarului cunoscut*” a dus tratative secrete cu rușii în numele lui Brâncoveanu “*la iveală pentru pricina ce mai sus pomeniu, adecă pentru învoirea păcii, iar într-ascunsu pentru chiverniseala pământului*”⁶⁴.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 68-71.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 72.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 71.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 73.

⁶⁰ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 278.

⁶¹ P.P. Panaitescu, *Tratatul de alianță dintre Moldova și Rusia din 1711 – 250 de ani de la încheierea lui*, în “*Studii. Revista de Istorie*”, nr. 4, 1961, p. 112-113.

⁶² Radu Greceanu, *op. cit.*, p. 180.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

Neliniștit de faptul că feldmareșalul Șeremetev nu a ajuns la Dunăre, pentru a opri trecerea fluviului de către oștile otomane, Brâncoveanu s-a întors la Târgoviște, unde se afla la 28 iunie, deoarece tratatul încheiat cu țarul Petru prevedea ca domnitorul muntean să intervină în conflict numai atunci când oștile rusești ar fi ajuns pe teritoriul Țării Românești⁶⁵.

Este demn de remarcat faptul că, în perioada premergătoare “defecțiunii” spătarului Toma Cantacuzino, relațiile dintre Brâncoveanu și Cantemir s-au îmbunătățit, fapt demonstrat de împrumutul de 1 000 de zloți acordat de domnul Țării Românești domnitorului Moldovei, la 3 iunie 1711⁶⁶.

După ce otomanii au ajuns la Dunăre, planul de acțiune al armatei ruse a trebuit să fie modificat. Noua strategie prevedea ca forțele principale, sub comanda țarului, să înainteze spre sud, pe malul drept al Prutului până la Fălciu, iar un grup de forțe mai puțin numeros, condus de generalul Rönne să cucerească Brăila și să distrugă podul de la Isaccea⁶⁷.

Trimiterea grupării comandată de generalul Karl Rönne a fost hotărâtă pe data de 27 iunie. Forțele rusești destinate cuceririi Brăilei însumau 12 000 de soldați, având ca sprijin 20 de tunuri, un polc moldovenesc și steagul comandat de Toma Cantacuzino⁶⁸.

Generalul Rönne fusese desemnat să cucerească Brăila deoarece el fusese singurul general străin care optase, în consiliul de război de la Soroca din 4 iunie, pentru o strategie ofensivă⁶⁹. Obiectivele principale ale generalului Rönne erau ocuparea depozitelor de provizii aflate de-a lungul râului Siret și cucerirea Brăilei. Ca sarcini secundare, erau distrugerea podului construit de otomani la Isaccea și realizarea joncțiunii cu armatele muntene. Reușita acțiunii ar fi izolat armata otomană de eventualele ajutoare sosite de la sud de Dunăre⁷⁰.

Acțiunea de cucerire a Brăilei a reprezentat un lucru nou în ceea ce privește strategia militară. Astfel, grosul trupelor rusești juca un rol auxiliar, trebuind să asigure succesul unui corp izolat⁷¹.

După traversarea râului Siret, generalul Rönne s-a îndreptat spre Focșani. De acolo au fost răspândite manifeste prin care populația era îndemnată să asigure aprovizionarea armatei ruse cu alimente și furaje⁷².

De la Focșani, generalul Rönne s-a îndreptat către mănăstirea Măxineni, unde se credea că există un depozit de provizii al otomanilor. Aceste provizii fuseseră însă evacuate la Urlați. Corpul expediționar rus a pornit apoi în marș forțat spre Brăila la 11 iulie, ajungând după 11 ore la periferiile orașului⁷³.

Orașul Brăila era înconjurat de o incintă de ziduri cu 7 turnuri de apărare. Comandantul garnizoanei turcești era Daud pașa, care avea în subordine 3 000 de soldați. Garnizoana dispunea de cantități însemnate de muniții și alimente, însă

⁶⁵ * * * *Istoria românilor*, vol. V, p. 326.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 321.

⁶⁷ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 36-38.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 42.

⁶⁹ Constantin Șerban, *Un episod al campaniei de la Prut: cucerirea Brăilei (1711)*, în “Studii și materiale de istorie medie”, II, 1957, p. 450-451.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 451.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*, p. 451-452.

aprovizionarea cu apă se realiza anevoios. Pentru apărarea orașului, otomanii dispuneau de o puternică artilerie⁷⁴.

Generalul Rönne a încercat să evite o vărsare inutilă de sânge și i-a propus lui Daud pașa să predea cetatea. Propunerile sale au fost însă respinse⁷⁵. După două zile de lupte, la 13 iulie 1711, garnizoana turcească a capitulat, după ce, din cei 3 000 de oameni care o compuneau, 700 fuseseră uciși sau răniți. Pierderile armatei ruse, în cursul acestei operațiuni, au fost estimate la 100 de morți și 300 de răniți⁷⁶.

Cucerirea Brăilei a avut o însemnătate mare în derularea tratatelor de pace de la Stănilești. Astfel, marele vizir, care aflase de căderea Brăilei înaintea țarului, se simțea amenințat de un eventual atac al generalului Rönne. Acesta a fost unul din motivele pentru care marele vizir a acceptat propunerile de pace ale lui Petru cel Mare, deși putea obține mult mai mult⁷⁷.

Armatele otomane, ajunse pe malul Prutului, beneficiau și de sprijinul flotei dunărene. Flota avea rolul de a aproviziona oastea cu hrană, furaje și muniții și de a face legătura cu Imperiul otoman⁷⁸.

Retragerea corpului de avangardă, condus de generalul Ianus, fără ordinul țarului a permis otomanilor să treacă Prutul în forță, punând stăpânire pe Fălciu. După ce, la 7 iulie, trupele ruse și moldovene au fost respinse de armata otomană, țarul a fost nevoit să se retragă, armata sa fiind încercuită⁷⁹.

Planul bătăliei de la Stănilești, întocmit de Ahmed bin Mahmud, nu redă poziția trupelor tătare și suedeze. Pentru tătari, explicația ar fi aceea că, cel puțin o parte dintre ei, nu au participat direct la asediul taberei ruse, ci au realizat incursiuni în zonele centrale și nordice ale Moldovei, pentru a elimina orice posibilitate de aprovizionare a adversarilor⁸⁰.

În primele confruntări ale bătăliei de la Stănilești, otomanii au suferit pierderi grele *“deoarece ienicerii au atacat fără să-și facă întărituri”*. Astfel, trei agale de sendergeçti *“au devenit martiri împreună cu toți oamenii lor”*⁸¹. Otomanii s-au adăpostit apoi în șanțurile rămase *“de pe vremea sultanului Osman”*, este vorba despre sultanul Osman II (1618-1622)⁸². În seara de 19 iulie, armata rusă și-a consolidat pozițiile defensive, însă a fost complet înconjurată de forțele otomane. Pe data de 20 iulie 1711, *“s-a dat o luptă atât de cumplită încât nu are asemănare”*. Otomanii nu au reușit însă să cucerească tabăra rusă și *“s-au așezat iarăși în șanțurile sus-pomenite”*⁸³. Pe 21 iulie, rușii au lansat, fără succes, mai multe contraatacuri, încercând să scape din încercuire: *“la ivirea zorilor, trăgând din armele ce le aveau în mâini, ghiaurii au ieșit din tabăra lor și au pornit la atac asupra gaziilor musulmani”*. Situația logistică a

⁷⁴ *Ibidem*, p. 452.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 453.

⁷⁶ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 42-43.

⁷⁷ Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 455.

⁷⁸ Adrian Tertecel, *op. cit.*, p. 75.

⁷⁹ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 44-46.

⁸⁰ Adrian Tertecel, *Anexele “Jurnalului” lui Ahmed bin Mahmud...*, p. 210-211.

⁸¹ Idem, *Un izvor otoman necunoscut istoriografiei noastre: “Jurnalul” (Defter) lui Ahmed bin Mahmud...*, p. 85.

⁸² *Ibidem*, p. 86.

⁸³ *Ibidem*, p. 85-86.

armatei ruse era însă dezastruoasă, deoarece “*văzând că tunurile și puștile lor nu mai pot trage, ghiaurii se băteau cu vitejii gazii numai cu sabia*”⁸⁴.

Văzând că armata rusă a rămas fără provizii și că nu poate scăpa din încercuire, țarul a convocat un consiliu de război, în ziua de 21 iulie, în care s-a hotărât trimiterea de soli pentru încheierea păcii⁸⁵.

În tabăra otomană a fost trimis un “*negociator din naștere*”, este vorba despre prințul Piotr Șafirov⁸⁶. Spre deosebire de marele vizir, hanul tătar și regele suedez Carol XII erau adversari ai încheierii păcii. Astfel, hanul era de părere că “*acest ghiaur folosește multe șiretenii și viclenii*”⁸⁷.

În cele două consilii de război ținute în data de 21 iulie, s-a hotărât că, dacă otomanii nu vor accepta să încheie pace, trupele ruse să mai facă încă o încercare de a ieși din încercuire. Însă, chiar după terminarea celui de al doilea consiliu, în tabăra rusă a sosit P. Șafirov care a adus vestea că marele vizir a acceptat să încheie pacea⁸⁸.

Pacea prevedea ca “*țara otomanilor să rămână întreagă*”. Este vorba de retrocedarea teritoriilor cucerite de ruși în timpul războiului dintre Poartă și Liga Sfântă. Baltaci Mehmed pașa mai cerea “*ca regele Suediei să ajungă în siguranță în țara lui*”, să fie predați, ca ostateci, P. Șafirov și feldmareșalul Șeremetev și “*înscrișuri de proveniență înaltă*”. O altă cerere era predarea lui Dimitrie Cantemir. Solul rus a răspuns însă că “*Dimitrie Cantemir a plecat de la noi*”⁸⁹.

Țarul a satisfăcut toate cererile otomanilor, însă nu l-a trimis ca ostatic pe feldmareșalul Șeremetev, ci pe fiul acestuia Mihail⁹⁰. Drept însoțitor al armatei ruse a fost desemnat Çerkes Mehmed pașa, pentru ca oastea țarului să nu fie atacată în timpul retragerii⁹¹.

După retragerea armatei ruse, mulți moldoveni, adăpostiți în păduri, au continuat să lupte. Pentru a-i face pe aceștia să înceteze lupta, marele vizir a eliberat toți prizonierii care nu fuseseră duși încă în afara teritoriului Moldovei⁹².

Înfrângerea rușilor de la Stănilești s-a datorat mai multor factori. În primul rând, Petru a făcut aproape aceleași greșeli ca și Carol XII la Poltava: nu a ținut cont de oboseala soldaților după marșurile din nordul Rusiei până la Nistru; nu s-a retras într-o regiune rodnică pentru a se putea refăce, atunci când a rămas fără provizii; disproporția dintre cele două armate era foarte mare⁹³. După campanie, țarul a concediat 14 generali (printre care și Ianus), 14 colonei, 22 locotenenți colonei și 165 de căpitani, considerați răspunzători de insuccesul campaniei⁹⁴.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 87.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 88.

⁸⁶ Felix Aderca, *op. cit.*, p. 170.

⁸⁷ Adrian Tertecel, *op. cit.*, p. 95.

⁸⁸ Constantin Șerban, *Jurnalul feldmareșalului B.P. Șeremetev...*, p. 21-23.

⁸⁹ Adrian Tertecel, *op. cit.*, p. 97-98.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 99.

⁹¹ *Ibidem*, p. 101.

⁹² Adrian Tertecel, *Informații noi privind campania militară otomană din 1711...*, p. 800.

⁹³ Felix Aderca, *op. cit.*, p. 167.

⁹⁴ Ion Focșeneanu, *op. cit.*, p. 54.

Pe de altă parte, insuccesul campaniei de la Prut a avut și cauze de ordin politic, aliații lui Petru neîndeplinindu-și obligațiile (este vorba de armata regelui Poloniei August II care nu a ajuns niciodată pe câmpul de bătălie)⁹⁵.

Deși armata rusă a suferit o înfrângere, campania de la Prut din anul 1711 nu poate fi considerată o catastrofă, din mai multe motive. În primul rând, trupele țarului s-au retras de la Stănilești, cu întregul echipament și armament de care dispuneau, în perfectă ordine. În al doilea rând, făcând o comparație între pierderile suferite de ruși și otomani, reiese un raport de cel puțin 1/5 în defavoarea otomanilor. Astfel, armata rusă a avut aproximativ 3.000 de morți, răniți și prizonieri în întreaga campanie, pe când otomanii au avut circa 16.000 de morți și răniți numai în bătălia de la Stănilești⁹⁶.

Urmarea, pe termen scurt, a campaniei de la Prut a fost instaurarea domniilor fanariote în Moldova. Pe termen lung însă, momentul 1711 a fost unul de referință pentru relațiile româno-otomane și româno-ruse. În perioada care a urmat, rușii i-au avut aproape întotdeauna în vedere pe români, încercând să-i desprindă de sub autoritatea Porții, pentru a-i plasa sub propria „*protecție*”⁹⁷.

RUSSIAN-OTTOMAN WAR (1710-1711). THE CAMPAIGN FROM PRUT

Abstract

The military action of tsar Peter in 1711 was the first russian-ottoman confrontation on romanian land. However, it didn't represent more than a sequel of the North war, the swedish king Charles XII being refugee on the land of the Ottoman Empire after the battle of Poltava. Although the russian army was fighting on several fronts, the tsar chose to adopt an offensive attitude, basing himself on the illusory support of the peoples from the Balkans that were under the Ottoman rule. Organised in a hurry, the campaign was a huge military failure for the tsar, the situation being, however, partially saved by the abilities of the russian negotiators. The Peace from Prut represented a step backwards for the Russian Empire and a temporary strengthening of the Ottoman Empire.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 53-54.

⁹⁷ A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 46-47.